

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Модернізація навчально-виховного процесу у загальноосвітніх школах все більш потребує розробки та впровадження нових педагогічних технологій, які забезпечують чітку й ефективну організацію навчальних занять, виражають шляхи і засоби досягнення цілей навчання і виховання. Згідно сучасних вимог гуманізації шкільної освіти, які визначають пріоритетність особистісного розвитку школярів, розробка нових технологій навчання має орієнтуватися на забезпечення можливостей вияву індивідуальності учнів, формування здатності до самореалізації, самоактуалізації, самовдосконалення.

Унікальний вплив на формування особистості має мистецтво, зокрема музика, що забезпечує розвиток духовного світу, формування естетичного світогляду, неповторного сприйняття навколишньої дійсності. Тому особливої значущості в умовах сьогодення набуває необхідність розробки та впровадження технологій музичного навчання учнівської молоді, які зорієнтовані на розвиток загальних та музичних здібностей дітей, художньо-образного мислення, формування культури почуттів, універсальних якостей творчої особистості засобами музичного мистецтва.

Сучасними вченими-педагогами (В. Беспалько, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, Г. Селевко, В. Сластьонін, І. Якиманська та ін.) неодноразово підкреслюється важливість технологізації навчально-виховного процесу з метою підвищення його ефективності. Саме педагогічна технологія, як синтез досягнень педагогічної науки та практики, поєднуючи традиційні елементи минулого досвіду і того, що створено суспільним прогресом, гуманізацією та демократизацією суспільства, уможливорює конструювання навчального процесу на основі функціонування системи «педагог – середовище – учень» у сучасних умовах навчання із урахуванням специфіки конкретного навчального предмета. Вчені сходяться на думці, що технологічний підхід, орієнтований на модернізацію традиційного навчання на основі переважної репродуктивної діяльності учнів, уможливорює широкий розвиток можливостей учнів, породження нових знань, способів дій, особистісних смислів через побудову «технологічного» процесу з чітко фіксованими, детально описаними очікуваними результатами.

Педагогічна технологія визначає систему принципів, способів і регулятивів, що застосовуються у навчанні і гарантують очікуваний результат. Необхідність підвищення результативності музичного навчання

учнів загальноосвітніх шкіл вимагає розробки інноваційних технологій з метою забезпечення гармонійного особистісного розвитку кожного школяра.

Мета статті – окреслити технології музичного навчання учнів загальноосвітніх шкіл на основі особистісно-орієнтованого підходу у контексті гуманістичної освітньої парадигми.

Оскільки метою музичного навчання учнів загальноосвітньої школи є особистісний розвиток кожної дитини, «формування основ музичної культури учнів як важливої і невід’ємної частини їхньої духовної культури, комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичної культури, а також формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва» [2], концептуальною основою розробки технологій музичного навчання обрано особистісно-орієнтований підхід.

Особистісно-орієнтований підхід передбачає визнання дитини найвищою цінністю і, відповідно, головним суб’єктом навчально-виховного процесу. Саме особистісно-орієнтований підхід визначає сутність сучасної гуманістичної парадигми освіти. Вважаємо, що без урахування головних положень цього підходу, а саме: всебічний розвиток особистості учня, його індивідуальності, духовного світу, здібностей, забезпечення можливостей самоактуалізації та самореалізації у творчій взаємодії з учителем на основі партнерських суб’єкт-суб’єктних стосунків – не можна уявити сучасний музично-виховний процес.

До проблеми розробки особистісно-орієнтованих технологій у галузі навчання музики зверталися педагоги-музиканти багатьох поколінь. Так, ознаки технологізації музичного навчання з метою особистісного розвитку учнів окреслювалися у педагогічних системах видатних музикантів минулого і сучасності: Дж. Кьорвена (теорія чуттєвого сприймання ладів), Е. Жак-Далькроза (система використання взаємозв’язку музики з рухом), К. Орфа (розвиток творчого потенціалу дитини засобами елементарного музикування), З. Кодая (використання народнопісенних традицій у вокально-хоровому навчанні), Б. Трічкова (ігрова технологія музичного навчання), В. Шацької (естетичний розвиток особистості засобами музики), Д. Кабалевського (цілісність музичного навчання на основі взаємозв’язку народної, класичної і сучасної музики), О. Ростовського (безперервність музичного розвитку) та інших.

Технологію музичного навчання ми розглядаємо як *цілісний процес, що орієнтує на розвиток особистості учня засобами музики на основі рівності й партнерства у педагогічній взаємодії з вчителем, визначає сукупність засобів і методів навчання, що дозволяють успішно реалізовувати поставлені цілі.*

Розробка сучасних технологій музичного навчання, як стверджують

провідні вчені-педагоги, ґрунтується на принципах гуманізму; культуровідповідності, природовідповідності; діалогічної взаємодії, творчої спрямованості навчання (Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька та ін.).

Принцип гуманізму передбачає звернення освітнього процесу до Людини, акцентування моральних засад педагогічної діяльності, посилення уваги до особистості. У розробці сучасних технологій навчання саме гуманізм є генеральною лінією організації освітнього процесу, що визначає сутність педагогічних дій.

Принцип культуровідповідності означає нерозривний зв'язок навчального процесу з культурними традиціями свого народу і духовними надбаннями людства; вивчення особливостей національної культури, забезпечення духовної єдності і спадкоємності поколінь.

Принцип природовідповідності орієнтує на розробку форм, методів та прийомів навчальної роботи з учнями, що відповідають їх природнім можливостям.

Принцип діалогічної взаємодії визначає першоосновою педагогічної взаємодії вчителя з учнями партнерські стосунки.

Принцип творчої спрямованості навчання орієнтує на розвиток творчого потенціалу учнів, зокрема у музичній діяльності.

Окреслені принципи стали вихідними положеннями розробки у нашому дослідженні таких технологій музичного навчання школярів: технологія розвитку інтересу до музичної діяльності; технологія співпраці у музично-творчій діяльності; технологія творчого розвитку учнів у процесі сумісного музикування. Означені технології підпорядковані розвитку творчої особистості учня, передбачають створення необхідних педагогічних умов музичного навчання, використання спеціальних методів і прийомів педагогічної роботи в межах вимог навченої програми.

Так, педагогічними умовами реалізації означених технологій визначено: залучення дитини до народного музичного середовища; встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин учителя та учнів у процесі музичного навчання; стимулювання розвитку творчого потенціалу учнів у різних видах музичної діяльності.

Технологія розвитку інтересу школярів до музичної діяльності передбачає, перш за все, реалізацію педагогічної умови залучення учнів до музичного середовища та використання *методів*: співбесіди, створення емоціогенних ситуацій у процесі вивчення музичних творів; ігрових методів народного музикування.

Одним із найважливіших методів цієї технології є створення емоціогенних ситуацій у процесі вивчення музичних творів, що орієнтує на забезпечення особистісно-емоційного переживання дітьми художніх образів музики. У нашому дослідженні емоціогенною вважалася емоційно-проблемна ситуація, що стимулює активність учня на рівні суб'єктивного реагування. Тож, емоціогенна ситуація забезпечує ті обставини учнівсько-

пізнавальної активності, які з різною силою активізують емоції школярів. Моделювання емоціогенних ситуацій сприяє прояву важливих переживань, які не тільки активізують протікання пізнавальних процесів, але й сприяють здійсненню творчих дій учнів у ході розв'язання запропонованих задач.

Технологія співпраці у музично-творчій діяльності ґрунтується на реалізації педагогічної умови встановлення суб'єкт-суб'єктних у процесі музичного навчання та використання *методів*: діалогу; асоціацій; обговорення мистецьких вражень, спільних мистецьких проєктів.

Метод діалогу вважаємо основним в організації навчального процесу на засадах особистісно-орієнтованого підходу загалом, і в реалізації технології співпраці зокрема. Орієнтує на формування самостійності мислення школярів, відчуття власної гідності та поваги до партнерів по спілкуванню.

Метод діалогу має також внутрішню організацію на основі мистецького спілкування реципієнта з художніми образами мистецтва. Усвідомлення активно-діалогової природи художнього сприйняття бере свій початок в ідеях М. М. Бахтіна, який свого часу обстоював думку про те, що «чужі свідомості не можна спостерігати..., з ними можна тільки діалогічно спілкуватися. Думати про них – означає говорити з ними...» [1, с. 264]. Особливо важливого значення набуває метод діалогу у процесі вивчення пісенного фольклору, адже дитячий народнопісенний матеріал традиційно визначає активність спілкування виконавця з художніми образами («Котику сіренький, котику біленький...», «Киця Мура, де ти була?» та ін.). Тож, повнота сприйняття та виразність відтворення художніх образів народної музики зумовлюється активністю діалогічного спілкування учня з ним.

Метод обговорення мистецьких вражень активізує внутрішню позицію учня щодо сприйняття музичних творів та розуміння художнього змісту; формування позиції школяра щодо власного, індивідуального розуміння, емоційного переживання змісту музики і відстоювання своєї позиції в толерантному співвідношенні інших думок.

Метод спільних мистецьких проєктів орієнтує на колективне обговорення та вирішення спільних дій у підготовці класних та шкільних заходів, проведенні народних обрядів та свят, де кожен учень має відчутти відповідальність, причетність до колективної справи, причетність до культури свого народу.

Технологія творчого розвитку учнів у процесі сумісного музикування передбачає реалізацію педагогічної умови стимулювання розвитку творчого потенціалу учнів у різних видах музичної діяльності та використання *методів*: творчих завдань; варіативності інтерпретаційного процесу; художньо-творчої імпровізації, мистецьких проєктів.

Методами творчих завдань, що спонукають до створення

проблемних ситуацій та їх вирішення учнями, забезпечується активізація музично-навчальної діяльності школярів. Ці різноманітні методи використовуються у визначенні виражальних засобів відтворення музичного матеріалу; виявленні особистісного розуміння учнем можливостей художнього впливу образів музики.

Метод варіативності інтерпретаційного процесу передбачає можливість представлення кожним учнем власного варіанту виконання музичного твору, пошуку оригінальних засобів відтворення художнього змісту розучуваного твору.

Метод художньо-творчої імпровізації забезпечує свободу використання відомих виконавських прийомів, актуалізує власний художньо-практичний досвід учня, спонукає до створення нових тем та образів музики, а отже – відчутність себе співучасником творчого процесу колективного музикування.

Означені технології можуть впроваджуватися у процесі урочної та позаурочної музичної діяльності школярів. Вони підпорядковуються загальній меті музичного навчання і виховання учнів – духовному розвитку особистості, забезпечують пізнавальну активність та творчий розвиток кожного школяра.

Проблеми технологізації музичного навчання учнів загальноосвітніх шкіл ще потребують ґрунтовних досліджень у напрямках конкретизації основних видів музичної діяльності: технологій навчання співу, гри на музичних інструментах та інших з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. Естетика словесного творчства / М. М. Бахтин. – М. : Наука, 1979. – 416 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. – К. : КНТ, 2004. – 88 с.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія / Людмила Михайлівна Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навчальний посібник / Оксана Петрівна Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.